

► **Materijali o Socijalnoj Demokratiji**

Iring Fetscher

**Kontroverze -
Kapitalizam i socijalna tržišna ekonomija**

Kapitalistički način proizvodnje se u poslednjih nekoliko decenija sve više razvijao u jedan globalni sistem svetskog tržišta. Tek je sada, skoro postalo stvarno ono što je Karl Marks još pre 130 godina realno dijagnosticirao.

Birokratski način planiranja državne ekonomije u Sovjetskom Savezu i drugim istočnoevropskim državama propao je usled sopstvene nesposobnosti. Vođe Komunističke Partije Kine su – a da to nisu javno iznosili – u svojoj zemlji uveli kapitalističku tržišnu ekonomiju i samo zadržali pojedina državna preduzeća koja su bivala sve slabija. Istovremeno su otvorili svoje tržište i počeli poslednjih godina da sve više i više profitiraju usled otvaranja svetskog tržišta. Društva, koja žele da „sustignu“ starija industrijska društva, čine brži i uspešiji proizvodno – tehnički korak u novu fazu industrijskog društva, koje neki zovu informatičko društvo.

Globalne finansijske struje su se odvojile od svoje materijalne baze i postale su važni izvori primanja banaka i fondova, koje nacionalne države teško kontrolišu. Dok je neograničen protok dobara i finansijskih strujanja moguć bez velikog trošenja vremena, radne snage su neminovno – bez obzira na rastuću fleksibilnost – samo sporo „pokretne“. Ekonomski razvoj se ne može indukovati potražnjom kod nestajućih naroda. Kod stalno rastuće radne produktivnosti potrebno su manja radna zalaganja da bi se postigla ista, pa čak i veća produktivnost.

Radna mesta koja se izgube u materijalnoj proizvodnji, ne mogu se više tamo nadoknaditi, ni nakon ulaganih mera za uštedu radnih mesta u sektoru uslužnih delatnosti. Delatnosti iz oblasti brige o bolesnima, starima, deci i o svima onima kojima je pomoć potrebna ne mogu se više finansirati u privatnom sektoru. Prezadužene javne institucije na saveznom-republičkom-opštinskom nivou, nisu u stanju da pomognu po ovom pitanju. Masovna nezaposlenost koegzistira sa potrebom za radom u oblasti ovih ličnih usluga. Usled rastućih potreba za medicinskim uslugama, kapitalistička ekonomija reaguje tako što spaja zdravstvene ustanove radi uštede i optimizacije ekonomije preduzeća. Time se još jedan sektor društvenog života stavlja pod diktaturu ekonomije.

Kako se uopšte može još, usled ove, samo obrisima skicirane situacije, govoriti o „socijalnoj tržišnoj privredi“? Kako može u ovom stanju, da bude postignut opravdan zahtev za preobliko-

vanje proizvodnje i potrošnje u visoko razvijenim društvima u u smislu „trajanja“ i održanja stvaranja. Sa pretpostavkom da se privrednim subjektima daju potpuno razrešene ruke i da će se time sve samo od sebe srediti „najbolje moguće na ovom svetu“, ni Adam Smith, niti David Ricardo nisu se složili. Smith je ukazivao svojevremeno na zastrašujuće zglupljivanje velikog dela stanovništva usled jednostranog fabričkog rada i pozvao je vladu da se barem kroz opštu obligatornu edukaciju pobrine za to da se krene razvoju u susret kroz podelu rada do koje je došlo, na manufakturu i fabriku.

Iako se od tog vremena svet rada znatno promenio, zahtev Adam-a Smith-a i danas ostaje – i to u većoj meri – legitiman. Visoko-produktivno moderno društvo može da postane socijalno samo onda kada mu se omogući udeo u kulturi i u svetu zaposlenja. Ovim oblastima moraju biti ponudjene odgovarajuće sposobnosti u obliku priznanja i novčane nadoknade. Ukoliko se to ne sprovodi kroz „tržišni automatizam“, a to kao što se vidi nije slučaj, može se sprovesti samo na osnovu određenog političkog napora.

To se može, što se ovde i zahteva, nazvati „ukalupljenje“ ili „oblikovanje“ tržišne ekonomije. Svakako je to – u otvorenoj svetskoj ekonomiji – moguće samo u okviru većih jedinica, nego što su to nacionalne države. Samo organizacije kao što je to Evropska Unija su sposobne za takva ukalupljenja i oblikovanja. Kritika koju je izrazio Franz Müntefering prema ponašanju pojedinih finansijskih preduzeća, pogađa samo nesenzibilno ponašanje pojedinaca. Tu se međutim veoma jasno prepoznaje, da sama kapitalistička tržišna ekonomija ne poseduje kompas, koji bi je odveo ka socijalno-podnošljivom ponašanju.

Da bi ostao politički prihvaćen u jednom demokratskom društvu, tržišna ekonomija mora da vodi računa i o socijalnoj ravnoteži – takođe se mora potruditi i za održanje jedne prirodne osnove. Paradoksalna je situacija u kojoj se ljudi, koji kritikuju neosećajno ponašanje preduzetnika i preduzeća, okarakterišu kao „marksisti“ ili „revolucionari“. Tu se radi pre svega o prijateljima slobodne tržišne ekonomije, koji se plaše da će usled ovakvog ponašanja, i odbijanja korektivnih političkih intervencija u privredi i društvu, prihvatanje slobodnog sveta, kod velikog dela stanovništva nestati.

U jednom važnom članku FAZ-a (Frankfurter Allgemeine Zeitung, prim.prev.) autor je ukazao

na to, da je sa nestankom nečovečnog i neuspelog i karakterističnog sovjetskog državnog kapitalizma, socijalno oblikovanje kapitalističke privredne ekonomije postalo nepotrebna nužnost, što su očigledno i neki glasnogovornici preduzeća već pretpostavljali.

Najveći problem za predstojeći razvoj trebalo bi da se sastoji u tome, da komotno gašenje socijalnih zategnutosti u klasnom društvu usled dovoljno visokog ekonomskog rasta, ubuduće neće biti više moguće. Rast između 1950. i 1980. bio je dovoljan da se preduzećima poveća dobit, kao i plate, nadoknade i penzije. Socijalna zategnutost je mogla biti prevaziđena usled raspodele prirasta.

Ubuduće će se raditi o tome da se sa manjim prirastom ipak dostigne jedno socijalno prihvatljivo izjednačenje. Stalna masovna nezaposlenost i skoro nerastuća primanja vode ka tome da se roba koja se prodaje sve više sliva u luksuzni sektor i time sve više pojačava očigledan jaz između manjine koja postaje sve čestitija, na vrhu piramide poseda i primanja, i velikog ostatka. Zapostavljena većina stanovništva neće zauvek trpeti ovakvo stanje, iako će masovna kultura usled svog karaktera skretanja misli i zatupljivanja još za izvesno vreme doprineti njenom smirivanju. Droga u obliku potrošačke razbibrige i zabave je samo neznatna zamena za zadovoljavajući život.

Groteskno je, da društva koja su kadra da proizvedu predmete za upotrebu i to sa manjim radnim učinkom, ipak nisu sposobna da pruže i omogućće svim licima, koja žive u tom društvu, prihvatljiv život. Koliko god da je u porastu demografsko opterećenje radnom delu stanovništva usled rastućeg broja lica koja napuštaju radni proces jer imaju određenu starost, to ipak nije centralni već predstavlja samo još jedan dodatni problem.

Na početku Vajmarske Republike, trudila su se dva, od strane carevine, marginalizovana dela stanovništva - socijaldemokratski radnici i katolička manjina i organizovali su se u centar, koji je predstavljao bitnu potporu republici. Bili su socijalno orijentisani i zalagali su se za reforme. Danas očigledno jedan deo Demohrišćanske Unije (koja je preuzela nasleđe centra) želi da se oprosti od svoje hrišćansko-socijalne tradicije. Od strane radikalno-liberalnih političara postavlja se zahtev za potpunim povlačenjem politike iz privrednog života. Pod parolom da marširaju „na čelu kolone napretka“

ovi glasovi traže povratak na način Mančesterskog kapitalizma.

Socijalna tržišna ekonomija se mogla lako razviti za vreme godina izgradnje u Saveznoj Republici Nemačkoj naspram velike stope rasta. Ona danas zahteva, radi njenog održanja, velike napore koji prevazilaze okvire i sopstvene države. O tome se radi, a ne o nekom kao god definisanom „socijalizmu“.